

Atıf Bilgisi: Coşkun, A. ve Bingöl, F. (2023). Ötekilik bağlamında gayrimüslim azınlıkların Kulüp dizisinde temsili. *İNİF E- Dergi*, 8(2), 91-110.

ÖTEKİLİK BAĞLAMINDA GAYRİMÜSLİM AZINLIKLARIN *KULÜP* DİZİSİNDE TEMSİLİ

Dr. Öğr. Üyesi Aziz COŞKUN*

Öğr. Gör. Fırat BİNGÖL**

DOI: 10.47107/inifedergi.1331998

Araştırma Makalesi**

Başvuru Tarihi: 24.07.2023

Kabul Tarihi: 30.10.2023

Öz

Öteki ya da ötekilik, tarihin farklı dönemlerinde her grupta izleklerine rastlanabilen birer olgudurlar. Öteki, en yalın haliyle toplum, kişi ya da kültür eliyle var olan ilişkilere dayanarak sınıfsal veya etnik olarak farklılaştırılmış, ayrıştırılmış grup, kişi ve sınıf, halk vb. şekillerde tanımlanabilir. Ötekileştirme ise kişi ya da grupların çoğunluktan farklı olarak sahip olduğu kimlik, dil, inanç vb. farklılıkların toplumca sıradanlaşması ya da ortaya çıkan farklılıkların kalıcı, içkin, doğal olarak algılanması mantığına dayanır. Nitekim sosyal grubun üyesi olarak her birey, öteki ve ötekileştirme pratiklerine maruz kalabilmektedir. Bu çalışmanın amacı, 1950'lerin Türkiye'sinde gayrimüslim azınlıkların yaşadığı sorunları, dönemin sosyo-kültürel ve siyasi yapısına uygun olarak *Kulüp* dizisi özelinde ötekilik/ötekileştirme bağlamında analiz etmektir. Bu bağlamda dizide geçen diyaloglar, sözcükler üzerinden analiz edilerek gayrimüslim azınlıklara yönelik o dönemde kullanılan kalıplaşmış yargılar deşifre edilmiş, gayrimüslim azınlıklara dönemsel bakışın hangi anlamlar muhteva ettiği objektif bir bakışla irdelenmiştir. Medyada çok fazla değinilmeyen azınlıklık grubun (İstanbul'da yaşamlarını sürdüren Sefarad Yahudilerin) kültürel değerlerinin dizide nasıl yansıtıldığı, unutulmuş bir kültürün tekrardan ayyuka çıkması adına kıymetli olmakla birlikte bu çalışmanın önemini de ortaya çıkarmaktadır. 10 bölüm olarak yayınlanan dizide gayrimüslimleri ötekileştiren 18 söylemin olduğu saptanmıştır. Söylemler, Norman Fairclough tarafından geliştirilen söylem çözümlemesi yöntemi ile analiz edilmiştir. Fairclough'un analiz yönteminin tercih edilme nedeni, film ya da dizi sanatında görüntü kadar karakter diyaloglarının geniş bir şekilde yer tutmasıdır. Yöntem bu haliyle diyalogların dilsel yapısını anlamaya yardımcı olması, dizide kurulan ideolojik düşüncelerin nasıl temellendirildiğini ortaya çıkarması bakımından önemli veriler sunabilmektedir. Yapılan analizler sonucunda *Kulüp* dizisi özelinde 1950'ler Türkiye'sinde gayrimüslim ve Türk vatandaşların ötekileştirme pratiklerine maruz kaldıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Gayrimüslim, azınlık, öteki, Kulüp, Norman Fairclough*

REPRESENTATION OF NON-MUSLIM MINORITIES IN THE CONTEXT OF OTHERITY IN *KULÜP* SERIES

Abstract

The other or otherness is a phenomenon whose traces can be found in every group in different periods of history. In its simplest form, the other can be defined as a group, person, class, people, etc. who are differentiated or segregated in terms of class or ethnicity based on the relations that exist through society, individuals or culture. Otherization, on the other hand, is based on the logic that the differences in identity,

* Bitlis Eren Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, E-posta: azizcoskun@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-8486-8266.

** Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, E-posta: firatbingol255@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2440-7468.

**Yazarlar, makalede araştırma ve yayın etiğine uyulduğuna ve kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine riayet edildiğine yönelik beyanda bulunmuştur.

language, belief, etc. that individuals or groups have that are different from the majority become commonplace in society or that the differences that emerge are perceived as permanent, inherent and natural. As a matter of fact, every individual as a member of a social group can be exposed to the practices of other and marginalization. Translated with www.DeepL.com/Translator (free version) The aim of this study is to analyze the problems faced by non-Muslim minorities in 1950s Turkey in the context of otherness/othering in the *Kulüp* series in accordance with the socio-cultural and political structure of the period. In this context, by analyzing the dialogues in the series through words, the stereotypes used against non-Muslim minorities at that time were deciphered, and the meanings of the periodical view of non-Muslim minorities were examined with an objective perspective. How the cultural values of the minority group (Sephardic Jews living in Istanbul), which is not mentioned much in the media, are reflected in the series is valuable for the revelation of a forgotten culture and reveals the importance of the study. 18 discourses marginalizing non-Muslims were found in the series broadcasted in 10 episodes. The discourses were analyzed with the discourse analysis method developed by Norman Fairclough. The reason why Fairclough's method of analysis is preferred is that in the art of film or TV series, character dialogues take up as much space as images. In this way, the method can provide important data in terms of helping to understand the linguistic structure of the dialogues and revealing how the ideological ideas established in the series are grounded. As a result of the analysis, it was determined that non-Muslim and Turkish citizens were subjected to othering practices in 1950s Turkey in the *Kulüp* series.

Keywords: *Non-Muslim, minority, other, Kulüp, Norman Fairclough*

Giriş

İnsanlık tarihi, birbirine karşıt olan güç ilişkilerinden örülü sistemsal bir düzen üzerine inşa edilmiştir. Bu sistemsal düzen, iktidarda olanın gücü ele geçirdiği realitesinden hareketle öteki ve ötekileştirme merkezli dışlama, düşmanlaştırma, yok sayma vb. politikaları ortaya çıkarmıştır. Nitekim öteki ya da ötekilik, tarihin arka planında çok uzun zamandır görünür olmaya devam etmektedir. Uzun ve yorucu süreçte öteki olarak konumlandırılan kişi ya da gruplar, güç esaslı ilişkilerde iktidara ve egemenlerin ideolojisine göre aldıkları hizaya uygun olarak çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. İktidarların varoluşunu sürdürmesine doğrudan etki eden ötekileştirme, güç ve egemenlik ilişkileri ekseninde sınıflı toplumların her döneminde söz konusu olmuştur. Fakat ötekiliğin kavramsal manada çeşitli disiplinlerce inceleme konusu yapılması yeni bir olgudur (Akmeşe, 2020, s. 58). Zira son yıllarda dünyanın birçok coğrafyasında halk kitleleri arasında var olan farklılıklar, ülkelerin bölünmesine, kültürel ve etnik çatışmaların görülmesine neden olmaktadır. Bu durum ötekilik ya da ötekileştirmeye özgü pratiklerin bilinen, içkin, değişmez ve kalıcı özellikler taşıdıkları düşüncesini destekler niteliktedir. Yine bu sebeplerle genelleme merkezli aynı kanılar hiçbir ahlaki sorumluluk taşımamaktadır. “Aleviler bölücüdür”, “Ateistler kötüdür”, “Avrupalılar ahlâksızdır”, “Çingeneler hırsızdır”, “Müslümanlar katildir”, “Ermeniler haindir”, “Araplar kalleştir”, “Diyarbakırlılar yalancısıdır” vb. şekillerde başlayıp “o köyden adam çıkmaz”, “kadınlar kötü araba kullanır”, “karı gibi ağlama” “eşcinseller pisliktir” vb. ötekileştirici söylemler bu genelleme merkezli kanılardan bazılarıdır (Çobanoğlu ve Demir, 2018, s. 514). Bu makale de benzeri kanılardan hareketle 1950’lerin Türkiye’inde gayrimüslim azınlıkların yaşadığı sorunları, dönemin sosyo-kültürel ve siyasi yapısına uygun olarak *Kulüp* dizisi özelinde ötekilik bağlamında ele almayı amaçlamaktadır. Çalışmada sırasıyla; “Ben ve Biz İkileminde Ötekine Odaklanmak”, “Toplumsal Bir Sorun Olarak Ötekileştirme”, “Çoğunluk Tarafından Görül(e)meyenler: Gayrimüslim Azınlıklar” başlıkları ele alınarak literatürde boşluk bırakılmamaya çalışılmıştır. Ötekileştirme hakkında teorik çözümlerden hareketle medyada çok fazla değinilmeyen İstanbul’da yaşamalarını sürdüren Sefarad Yahudilerin kültürel değerlerinin dizide nasıl yansıtıldığı incelenmiştir. Aynı zamanda Türkiye toplumunun gayrimüslim azınlıklara bakış açısını etkileyebilme potansiyeline sahip olması nedeniyle dizide güç ve egemenlik mücadelesini belirten söylemlerin bulunması ve öteki olarak konumlandırılan gayrimüslimlerin toplum içerisinde

yaşadığı çelişkili durumları analiz edebilmek için Norman Fairclough tarafından geliştirilen söylem analizi kullanılmıştır. Sonuç olarak, *Kulüp* dizisi özelinde 1950’ler Türkiye’sinde gayrimüslim ve Türk vatandaşların karşılıklı olarak ötekileştirme pratiklerine maruz kaldıkları anlaşılmıştır.

1. Ben ve Biz İkileminde Ötekine Odaklanmak

Gitgide küçüldüğü hatta “küresel bir köye” dönüştüğü ileri sürülen dünyada ötekilik mefhumu giderek önem kazanmaktadır. Öteki olarak dışladığımız, görmezden geldiğimiz kişiler ya da gruplar hakkında yazın alanı dikkatle tarandığında görüleceği üzere ötekini tanıma pek gözde bir eylemdir. Türkçede “(1) sözü edilen veya benzer iki nesneden önem ve konum bakımından uzakta olan, (2) mevcut kültürün içinde dışlanmış olan ya da öbür, diğer” (TDK, 2022) şeklinde tanımlanan öteki, öte kelimesinden türetilmiştir. Öte ise “(1) konuşanın temel olarak aldığı bir şeyden daha uzak olan yer ya da şey, mavera, (2) bir şeyin arkadan gelen bölümü, (3) öbür yan, (4) (Yer ya da zaman için) konuşana göre uzakta kalan, (5) daha fazla, çok, (6) bulunulan yere göre karşı yanda olan” gibi farklı anlamlar muhteva etmektedir (Dil Derneği, 2022).

Öteki kişi, toplum veya kültür eliyle geçmiş veya güncel ilişkilere dayanarak sınıfsal ya da etnik olarak farklılaştırılmış veyahut ayrıştırılmış kişi, grup, sınıf halk vb. şeklinde tanımlanabilir. Zaten kavramın farklı dillerdeki karşılığı da içeriksel manada toplumsal farklılıkları yansıtmaktadır. Buna karşın öteki kavramının derinliklerine inmek elbette mümkündür; ancak ötekinin belirlenmesindeki temel unsur, durumun toplumsal boyutundadır, yani ötekileştirmededir. Kavrama toplumsal anlamda dikkat kesilmesini sağlayan ve imge ile buluşturan husus da budur (Nahya, 2011, ss. 29-30). Ötekinden bahsederken “ben” kavramına değinmek zorundayız. Çünkü öteki, “ben”in aynadaki aksidir. Zaten ikisi arasındaki ilişki zıtlıklar üzerine kuruludur. Bu eylem her ne kadar tek taraflı bir tanıma çabası olarak okunsa da aslında tanıma/tanışma eylemi iki taraflı bir okuma şeklindedir. Çünkü tanışma eyleminde bir tanıyan, bir de tanınan taraflar söz konusudur. Karşılıklı tanışma sırasında taraflardan her biri hem tanıyan hem de tanınan olmasını gerektirdiğinden iş büsbütün karmaşıklaşmaktadır (Karasu, 1999, s. 50). Jean Baudrillard bunu “ötekinin sırrı” olarak ifade etmektedir. Ötekinin sırrı, kendi olma imkânının bireye asla verilmemiş olmasıdır. Birey, var olmak için her daim dışarıdan gelen saptırmalara ihtiyaç duyar, çünkü bireyin kendi iradesi yoktur. Dolayısıyla öteki, kendi irademizle karşılaştığımız şey değildir asla. Öteki bu yüzden bizim dışımızdan gelenin içeriye zorla girişidir, kendi etrafında dönüşüdür, beni baştan çıkarıcılığıdır ve yabancının aktarımıdır (1995, s. 155). Öteki ile olan ilişkilerin çoğunluğu bu şekilde gerçekleşmektedir. Buna karşın aynı coğrafyada, toplulukta ya da kamusal mekânda var olmayan kimlikler ve özneler zaten öteki ile ben ilişkisini kuramazlar. Bu ilişki, ortak paylaşım alanlarında veya konularında birey-özne olanların verdikleri mücadele sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu mücadele ise aynı zamanda kimliklerin birbirleriyle tanışmasına ve ben ile ötekinin tanımlanmasında ana etken olmaktadır. Dolayısıyla öteki olmak hem dışlanmanın nedeni hem de belirli kimliğin zıddını oluşturma bağlamında olumsuz anlamın kurucu unsurudur (Kundakçı, 2013, ss. 69-70). Hal böyleyken öteki kavramına yönelik pek çok olumsuz toplumsal algı ve olgunun oluşturulduğunu ifade etmek gerekir: Irkçılık, soykırım, etnik merkezçilik, seksizm, tek kültürcülük, yabancı düşmanlığı... Sıralanan bu kavramların tamamı toplumsal grup ve öteki arasındaki kalıp tiplerin, belli bir ilişki biçimine ve ahlaka hapsedilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Hegel’in “bey-köle” diyalektiğindeki gibi varlığı ve özellikleri öteki tarafından belirlenen bir durum ortaya çıkarmaktadır (Tekeli, 1998, s. 87).

Öteki ve toplum arasında da bir ilişki vardır. Buradaki ilişki “öteki” ve “biz” arasında gerçekleşir. Birey kendini toplumun bir parçası olarak görmeye başladığı an öteki

bilincini kazanır ve kendi “ben”ini toplumsallık “ben”i içinde kaybeder. Toplum da bazı durumlarda bireylerin öteki olarak görülmesinde aktif rol alır. Örneğin toplumundan tecrit edilen deliler, akıllılar için; bulaşıcı hastalıklar taşıyanlar, sağlıklılar için öteki olarak görülmektedir. Bu durum insanın ötekini var etme bilinci ile iç içe yaşadığını gösterir (Şengül, 2007, s. 98). Ben, öteki ve toplum üçgeninde kurulan kompleks ilişkiler, günümüzde de hız kesmeden devam etmektedir. Özellikle 20. yüzyılın sonlarına doğru dünyayı kuşatan küresel süreç, modernleşme projesinde yaşanan sıkıntılar, post-modern büyük anlatıların gerilediği iddiaları vb. düşünceler, var olan ilişkilerin daha da kaygan zemine oturtulmasına neden olmaktadır. Başka bir ifadeyle modern çağın siyasi düşüncesi, kurduğu sınırları ne kadar güçlü ve sızdırmaz kılmak için uğraş içerisinde olsa da var olan durum belirsiz ve geçirgen nitelikleri somutlaştırmaktadır. Çünkü küreselleşme ve beraberinde modernite sorunu, bir tür küresel düşünce olarak ötekini var etme sürecini doğurarak kimlik ve farklılık arasında bir kopuş biçimi açığa çıkarmaktadır (Parlak, 2015, ss. 28-29). Ben ve öteki arasındaki muğlak farklılıklar katı ama aynı zamanda geçirgen, şiddetli fakat var olan belirsizlik yüzünden normalde bilinçdışı olan duygular ve düşünceler şeklinde nevrotilerde gözlemlenmektedir. Benzer şekilde hastaların söylemlerinde ve davranışlarında aşıkâr veya bilinçli hale dönüşmektedir. Ben ve öteki ayırımına yönelik düşüncüler, hasta kişilerin yargılayan bilinciyle bütünleşmeksizin genellikle onların simgesel eylemlerinde ortaya çıkarlar. Sözü edilen bu duygu ve düşünceler, bilinç-bilinçdışı ayırımını geçersiz kılar. Böylece sınır, kişilikli özneler ve söylemleri, bilimsel ya da rasyonalist söylem biçiminden ziyade daha çok, yüceltici ("estetik" ya da "mistik" vb.) söylem biçimine yatkındır (Kristeva, 2014, s. 20). Görüldüğü üzere öteki ve ben arasındaki ilişki konumların yer değiştirmesinden güç almaktadır. Yani kendi bakış açısıyla içeride duran öteki, dışarıda duran bende olduğu gibi “ben”e göre öteki dışarıda duran, ötekine göre ben o içeride duran olabilmektedir. Öteki mutlak olarak benim için ötekidir, benim öteki dediğim ise öteki benimdir. Ezcümle öteki olarak ben, öteki olmayandır. Öteki, benim dışında, benim ötemde var olan, benim kurallarım, düzenim, hayata bakışım içinde kendini ifade edemeyecek olandır (Kundakçı, 2013, ss. 70-71).

2. Toplumsal Bir Sorun Olarak Ötekileştirme

İnsan, toplumsallaşma süreci boyunca kendi benliğini fark etmek ya da unutmak arasında gelgitler yaşar. Bir sarkaç misali birey olma çabasında karasızlıklar yaşayan insan, kendilik bilincini arttırma uğraşını tamamladığında ise başarıyı elde eder. Fakat kendiliğini tamamlayan kişi, sürekli uyanık olmak zorundadır. Uyanık olmayan insan, kendini toplumsallık içinde kaybetme riski ile karşı karşıya kalır. Buna karşın her insanın toplumsal alanda var olmaya ihtiyacı vardır (Tülüce, 2022, s. 306). Zira birey, sosyal bir varlık olarak içine doğduğu topluluğun ya da üyesi olmak istediği grubun paydaşı olma ihtiyacını karşılamak zorundadır. Birey, yerine göre farklı olmak amacıyla benzerlerinden ayrılan tutum ve davranışlar sergiler. Çelişkili bir şekilde içinde olduğu toplumun yapısına ve kültürel unsurlarına aidiyet hissiyatı azalan birey, kültür ile özdeşleşme sorunları yaşar (Akova, 2020, s. 4485). Toplumsal yaşamda böylesi tecrübe edilen durumlarda ötekilik kavramı ortaya çıkar. Ötekileştirme pratikleri, dil, kimlik, inanç vb. farklılıkların toplumlarca sıradanlaşması ya da ortaya çıkan farklılıkların kalıcı, doğal, içkin gibi algılanması mantığına dayanır. Ötekileştirme, farklı kimliklerin toplumsallaşma sürecinde var olduğunu, meşru kabul edildiğini ve kültürlenme aşamalarında inşa edildiğini kabul eder. Yani ötekileştirme, ilgisiz çıkarımlar, katı önyargılar ve geniş genellemeler ile doludur (Çobanoğlu ve Demir, 2018, s. 509). Birey ya da grubun kendinden farklı olarak gördüğü kesimleri tanımlama yöntemi ve süreci olarak ötekileştirme; devletler, milletler, cinsiyetler, dinler, mezhepler, kuşaklar, ideolojik kabuller gibi pek çok kurum ya da alanda yapılabilmektedir. İyi-kötü, siyah-beyaz ya da yüce-aşağılık gibi sınıflandırmalar da

ötekileştirme ile yapılmaktadır. Bu sınıflandırmalar her ne kadar zımnin yapılmakta olsa da yapanın kendisi ve içinde olduğu toplum ile ötekileştirilen kişiler için aşağılanmaya varan tenkitler içermektedir. Ötekileştirme sayesinde topluluk arasında bir bağlılık oluşturulurken ötekine karşı doğal bir nefret süreci de başlatılır (Zariç, 2010, s. 7). Böylece kişinin ırkı, kimliği, cinsiyeti, inancı, kültürü, coğrafyası, dili vb. farklarından kaynaklı olarak ötekileştirilme yapılmaktadır. İnsanın önemli sorunlarından sayılan ötekileştirme, sınıf ayrımcılığına dayalı toplumsal düzenlerin gelişmesine, ırkçılık düşüncelerinin ve inanç temelli dışlayıcı yaklaşımların ortaya çıkmasına ön ayaklık etmektedir. Ötekileştirme, modern dönemde özellikle kültür ve aidiyetliklere yapılan aşırı vurgularla daha önem kazanmaktadır. İnsan deneyimlerinin etkili bir şekilde yansıtıldığı sinema filmlerinde ötekilik vazgeçilmez bir unsur olarak dikkat çekmektedir. Bu manada ötekileştirme pratiklerinin açığa çıkartılmasında, öteki olarak konumlandırılma biçimlerinin önem arz ettiği aşikârdır (Akmeşe, 2020, s. 58).

Ötekileştirmeye neden olan birçok faktör olmakla birlikte bunların en önemlilerini din ve etnik köken olarak ifade edebiliriz. Tüm etnik grupların farklı kültürel öğeler etrafında birleştirilmeye müsait olması bunun göstergesidir. Buna karşın her ne kadar etnik köken temelde “fizyolojik” farklılığı ifade etse de etnik farklılıkların odak noktası daha çok sosyal süreçler sonucunda inşa edilen bir olgu olarak dikkat çekmektedir (Özensel, 2020, s. 374). Dini ötekileştirme olgusu ise kişinin kimliğinin belirginleşmesinde dinin rolü ile toplumsal değerlerin bireye aktarımı olarak bilinen toplumsallaşa süreçlerinin bütüncül bir bakış açısıyla birlikte ele alınması gerektiğini ifade eder. Farklı muhtevalardan oluşan kimlik algılarının hepsinin vurguladığı temel ayırt edici husus yani farklılıklar, bireyi bir başkasından ayıran özellikler ya da bireye kimlik kazandıran nitelikler olarak karşımıza çıkarlar (Yıldırım, 2019, s. 37). Dinsel anlamdaki ötekileştirme, tarihsel anlamda daima var olmuş, günümüzde de devam eden bir toplumsal sorun olarak karşımızda durmaktadır. Dini ötekileştirmenin temeli, sahip olunan söylemin ya da yorumun hakikati temsil ettiğine yönelik var olan düşüncedir. Basitçe ifade edersek kişinin sahip olduğu düşünce ya da yorum, hakikatin bizatihi kendisi ise onun gibi düşünmeyen ya da yorumlamayan herkes ötekileştirilmeye muhtaçtır. Ötekileştirmenin ortaya çıkmasında bu algı yer almaktadır. Çünkü dışlayıcılık düşüncesinin temelinde, kişinin kendisini merkeze konumlandırması yatmaktadır (Çoştı, 2019, s. 113). Dini bir hayat sürdüren insan, gündelik yaşamında din olgusuna uygun olarak ne yapılması gerektiğine kara verir ve öteki ile olan temasının ahlaki sınırlarını çizerek bunları kendi dışına çıkmamaya özen gösterir. Bu yaşam şekli; düşüncenin, bilginin, sanatın, devletin yaşamı daha geniş, daha “yüksek” ve daha gösterişli olduğu ölçüde terk edilmiş, belirsiz, aşağılanmış gözükerek dikkat çeker. Din odaklı idame ettirilen gündelik yaşam, insanların güçsüzlüklerinden kâr topları yapar; insanın zaafını kışkırtır, olumlu tözünü ise emer (Lefebvre, 2008, s. 229).

3. Çoğunluk Tarafından Görül(e)meyenler: Gayrimüslim Azınlıklar

Azınlık kavramı; “(1) Bir toplulukta kendine özgü nitelikler bakımından ayrı ve ötekilerden sayıca az olanlar, azlık, çoğunluk karşıtı, (2) bir oylama sırasında sayıca az olma durumu, (3) bir ülkede ayrı soydan veya inançtan olan ve sayıca az bulunan topluluk, ekalliyet” (TDK, 2022) olarak tanımlanmaktadır. Ancak çoğunluk ile anlam kazanan azınlık kavramı hakkında Türkkaya Ataöv herkesçe kabul edilmiş bir tanımın olmadığını belirtmiştir. Azınlık kavramı, en geniş şekilde herhangi bir toplulukta sahip olduğu özelliklerinden (Din, dil, ırk vb.) dolayı toplumdaki diğer gruplardan ayrı görülen, ülke nüfusunun yarısından azına karşılık gelen, egemen ideolojiden ayrı, içinde yaşadığı devletin vatandaşı olan, kendi grubu içinde dayanışma özelliği bulunan, sahip olduğu özelliklerini koruma içgüdüleriyle hareket eden ve genellikle gerçekte ya da hukukta eşitlik arayışı içinde olan yurttaşlar topluluğu olarak tanımlanır (Ataöv, 1987, s. 54).

Azınlık kavramı tarihte ilk kez 16. yüzyılda yaşanan reform hareketleri sonucunda ortaya çıkmıştır. O tarihte Katolik ve Protestan devletler arasında karşılıklı birbirini ezme mücadelesi söz konusuydu. İşin vahim denebilecek durumlara varmasından korkan diğer devletler, kendi mezhepdaşlarını korumak için ülkelerindeki dinsel azınlığı korumaya başladılar. Mezkur bu koruma eylemleri azınlık kavramının ortaya çıkmasının temel nedenidir (Oran, 2014, s. 18). Azınlık konusu; ulusçuluk, uluslaşma ve ulus-devlet ekseninde doğup ve geliştiğinden hem tarihsel hem de kuramsal anlamda çok kapsamlı süreci muhteva etmektedir. Azınlık kavramı bu yüzden kavramsal ve kurumsal olarak ulus, ulusçuluk, ayrılıkçı hareketler, farklılıkların yönetimi ve birlikteliği, kimlik tartışmaları, insan hakları, etnisite, self-determinasyon gibi birçok kavramı kapsamaktadır. Var olan bu durumla azınlıklar, birbirinden farklı biçim ve nedenlerle modern dünyanın her yerinden ortaya çıkabilen bir olgudur (Köktaş ve Büyükbaş, 2015, s. 3).

Türkiye’de azınlık denildiğinde yerleşmiş bazı söylemler söz konusudur. Bu söylemlerden belki de en aşına olunanı azınlık meselesine resmi tarih perspektifiyle bakanıdır. Bu anlayışa göre azınlıklar (özellikle Rum ve Ermeni cemaatler), Osmanlı İmparatorluğu’nun misafirperverliği sayesinde yüzyıllar boyunca son derece iyi şartlar altında yaşamışlardır. Buna karşın 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında aynı grup, hortlayan milliyetçilik ideolojisinden etkilenerek imparatorluğa karşı açık ihanet eylemlerinde bulunmuşlardır. Cumhuriyet dönemiyle birlikte azınlıklar neredeyse “düşmanın bir parçası” (iç-düşman) olarak görülmüş ve ulus-devletin homojen, saf, yekpare millet tanımını sulandıran, bozan bir unsur olarak algılanmıştır (Karaosmanoğlu, 2009, s. 143). Buna karşın Türkiye toprakları hem geçmişte hem de günümüzde geniş bir etnik, dinsel ve dilsel çeşitliliği ile dikkat çekmektedir. Bu topraklar; Ermeni, Türk, Kürt değil; aynı zamanda milyonlarca Süryani, Alevi, Yezidi vatandaşa da ev sahipli yapmaktadır. Benzer şekilde; Caferiler, Rumlar, Lazlar, Kafkasyalılar, Romanlar ve Museviler de mevcuttur bu topraklarda. Özetle ülke sınırları içerisinde yüzyıllardır birbiri ile kaynaşmış diller, dinler, kültürler ve gelenekler bulunmaktadır (Uluslararası Azınlık Hakları Grubu, 2007, s. 3). Gayrimüslimlerin ülkemizdeki durumları genel olarak “nostalji”, “kaybolmuş kültür”, “mozaik” çerçevelerde tartışma konusu yapılmakla birlikte genelde iki farklı şekilde açıklanmaktadır. Birinci haliyle Türkleşmek ve Türk toplumuyla bütünleşmek, ikinci haliyle dinsel, etnik ve kültürel olarak kimliklerin erozyona uğramasını sağlamak, bu kimliği devam ettirmek ve hatta geliştirmektir. Azınlıkların kimliklerini muhafaza edebilmesi için yapabilecekleri çok şey yoktur. Buna karşın cemaatçi yapılandırmalarını sürdürmek, dini eğitimlerini yoğunlaştırmak ve bu durumun sonucunda ortaya çıkan karma evlilikleri iyimser bir beklentiyle önlemek ya da kötümser bir beklentiyle bu tür evliliklerin artışına engel olmaktır (Bali, 2004).

4. Kulüp Dizisinin Künyesi ve Hikâyesi

4.1. Kulüp Dizinin Künyesi

Yönetmen	Seren Yüce, Zeynep Günay Tan
Senaryo	Rana Denizer, Necati Şahin, Ayşin Akbulut, Serkan Yörük
Tür	Dram
Başrol Oyuncuları	Gökçe Bahadır, Barış Arduç, Metin Akdülger, Salih Bademci, Asude Kalebek, Fırat Tanış
Yapım Yılı	2021
Sezon ve Bölüm	2/10
Dil	Türkçe
Besteci	Cem Ergünoğlu, Ender Akay, Gökhan Mert Koral
Format	Dijital

Dağıtıcı Firma	Netflix
Yapım Şirketi	O3 Medya
Gösterim Süreci	Dakika

4.2. Kulüp Dizisinin Hikâyesi

1950’li yılların başında İstanbul’da Beyoğlu’nun renkli yaşamından kesitler sunan dizi, Sefarad Yahudi’si olan Matilda (Gökçe Bahadır) ve kızı Raşel’in (Asude Kalebek) yaşamını ele alan olayları anlatır. Matilda geçmişte işlediği bir cinayet sebebiyle 17 yıl cezaevinde kalmıştır. Bir af sonucu cezaevinden çıkan Matilda, doğumundan sonra hiçbir haber almadığı/alamadığı Raşel’e ulaşmaya çalışır. Matilda’nın hapislik yıllarında Raşel, yetimhanede büyür. Anne ve babası hakkında farklı hikayelerle büyüyen Raşel ile Matilda karşı karşıya geldiklerinde ilişki kurmakta zorlanırlar. Raşel’in bir yetimhanede büyümesi, annesinin varlığından haberi olmaması bunun ana sebebidir. Raşel, belli bir süreden sonra gerçekleri annesinden duyar ve aralarındaki ilişki dayanışmaya evrilir. Raşel bir gün gece kulübünde bir hırsızlık olayına karışır ve gece kulübünün yöneticisi Çelebi (Fırat Tanış) ile başı derde girer. Mathilda bu olayda Raşel’in ceza almaması için borcunu kapatmak için kulüp gazinosunda işe girer. Kulüp, renkli gece yapısıyla dönemin önemli eğlence kulübüdür. Bu kulüpte Türklerin yanı sıra gayrimüslim kesimden kişiler de çalışır. Kulüpte çamaşırcı olarak çalışan Matilda, kulübün sahibi Orhan Şahin (Metin Akdülger), assolisti Selim Songür (Salih Bademci) ve bir dönem kendisine âşık olan Çelebi (Fırat Tanış) ile yolları bir daha kesişir. Bu sırada Raşel ise Beyoğlu’nda taksicilik yapan Pera’nın belahısı Fıstık İsmet’e (Barış Arduç) âşık olur. Matilda, Raşel ile Fıstık İsmet arasındaki ilişkiden rahatsızlık duyar. Raşel Yahudi, Fıstık İsmet ise Müslümandır. Raşel, bir süre Fıstık İsmet’ten Yahudi olduğunu gizleyerek ilişkisine devam ederler. İnişli çıkış bir aşk hikâyesine dönüşen bu ilişki Matilda’nın onayından geçmez, geçmişte yaşadığı bir ilişkide yaşadığı hataları kızı Raşel’in yaşamasını istemez. Matilda’nın işe girişiyle bir ev hüviyeti kazanan kulüpte 6-7 Eylül Olaylarının başlaması ile işler yolundan çıkar.

5. Çalışmanın Amacı, Önemi ve Soruları

Bu çalışmanın amacı, 1950’lerin Türkiye’inde gayrimüslim azınlıkların yaşadığı sorunları, dönemin sosyo-kültürel ve siyasi yapısına uygun olarak *Kulüp* dizisi özelinde ötekilik/ötekileştirme bağlamında analiz etmektir. Bu bağlamda dizide geçen diyaloglar, sözcükler üzerinden incelenerek gayrimüslim azınlıklara yönelik o dönemde kullanılan kalıplaşmış yargılar deşifre edilmiş, gayrimüslim azınlıklara dönemsel bakışın hangi anlamlar muhteva ettiği objektif bir bakışla irdelenmiştir. Dönemin önemli olaylarından olan *Varlık Vergisi* ve 6-7 Eylül Olaylarının gayrimüslim azınlıklar üzerindeki olumlu/olumsuz etkilerini ortaya çıkarmak araştırmanın başka bir amacıdır. *Kulüp* dizisi Netflix dijital platformunda yayınladığı dönem içerisinde sosyal medyada özellikle Twitter aracılığıyla gündemde kalarak kamuoyunun dikkatini çekmiştir. Bu bakımdan medyada çok fazla değinilmeyen azınlıklık grubun (İstanbul’da yaşamlarını sürdüren Sefarad Yahudilerin) kültürel değerlerinin dizide nasıl yansıtıldığı, unutulmuş bir kültürün tekrardan açığa çıkması adına kıymetli olmakla birlikte çalışmanın önemini de ortaya çıkarmaktadır. Çalışmanın bir diğer önemi, Türkiye toplumunun gayrimüslim azınlıklara bakış açısını etkileyebilme potansiyeline sahip olmasıdır. Buna göre çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. *Kulüp* dizisinde çoğunluğu temsil eden Türkler ve azınlığı temsil eden gayrimüslim azınlıklar ırklarından dolayı ötekileştirilmişler midir?
2. *Kulüp* dizisinde Türkler ve gayrimüslimlerin bir arada olmasını savunan, birleştirici ve barışçıl ifadeler yer almış mıdır?

3. *Kulüp* dizisinde işlenen 6-7 Eylül ve Varlık Vergisi olayları Türkler ve gayrimüslim azınlıklar arasında istenmeyen durumların yaşanmasına neden olmuş mudur?
4. *Kulüp* dizisinde hem Türkler hem de gayrimüslimler sahip oldukları dini inançlarından dolayı ötekileştirme pratiklerine maruz kalmışlar mıdır?

6. Çalışmanın Yöntemi

Kulüp dizisinde gayrimüslim azınlıkların maruz kaldıkları ayrımcılığın ortaya konulmaya çalışıldığı bu çalışmada, ilk olarak bölümlerde ötekilik barındıran söylemlerin tespiti yapılmış ve gayrimüslimlere yönelik 10 bölümde toplam 18 ötekileştiren söylemin olduğu saptanmıştır. Her bölümden bir söylem amaçsal örneklem yöntemi ile seçilerek Norman Fairclough tarafından geliştirilen söylem çözümlemesi yöntemi ile analiz edilmiştir. Amaçsal örneklem, olasılık içermeyen bir örnekleme yaklaşımıdır. Bu yöntem yapılan çalışmanın amacına göre bilgi açısından zengin olan durumların seçilmesine ve derinlemesine araştırılmasına imkân sağlar (Ateş ve Mazı, 2017, s 67). Fairclough'un analiz yönteminin tercih edilme nedeni, film ya da dizi sanatında görüntü kadar karakter diyaloglarının geniş bir şekilde yer tutmasıdır. Yöntem bu haliyle diyalogların dilsel yapısını anlamaya yardımcı olması, dizide kurulan ideolojik düşüncelerin nasıl temellendirildiğini ortaya çıkarması bakımından önemli veriler sunabilmektedir. Dolayısıyla çalışma örnekleminde karakterler arasında geçen diyalogların bu bağlamda ele alınması yanlışlık olmayacaktır (Yeğin, 2021, ss. 1501-1504). Fairclough'a göre toplumsal yaşamda her öge diğerleri ile diyalektik bir ilişki içerisinde. Bu ilişkiler birbirinden farklı olmakla birlikte ayrıık değerlerdir ve her öge farklılığını koruyarak diğerleri ile ilişkisini devam ettirmektedir (Ercan ve Daniş, 2019, s. 545). Fairclough'un söylem analizinde dil toplumsal yaşamın önemli bir unsurudur. Bundan dolayı toplumu daha etkili bir şekilde analiz etmek için dil üzerinde yoğunlaşmalı yani söylem analizi kullanılmalıdır. Öte yandan Fairclough'un söylem analizinde üslup/konuşma tarzı ve kullanılan sözcükler oldukça önemlidir. Bireyin kendi kimliğini oluşturan unsurlardan biri de nasıl konuştuğu ve sözcükleri nasıl dile getirdiği ile ilgilidir. Bu açıdan metin içerisinde geçen diyaloglar, sözcük öbekleri ve özel amaçlı olarak kullanılan bazı kalıplar, metin sahibinin niyetini anlamak için oldukça önemlidir (Özer, 2007, s. 43)

7. *Kulüp* Dizisindeki Ötekileştiren Söylemlerin Analizi

Türkiye'de yaşayan Yahudi cemaatini kalıp yargıların dışında ele alması ve tarihsel gerçekliklerle yüzleştirmesi açısından önemli olan *Kulüp* dizisinin ilk sezonunun birinci bölümü 5 Kasım 2021 tarihinde yayınlanmıştır. Dizinin birinci bölümünde gayrimüslim halka yönelik ötekilik bağlamında birçok ifade geçmiştir. Bu ifadelerden biri Fıstık İsmet'in sevgilisi Tasula ve Raşel arasında geçmektedir.

Görsel 1: Tasula ve Raşel Arasında Geçen Diyalog**Görsel 2: Tasula ve Raşel Arasında Geçen Diyalog**

Tasula, sevgilisi Fıstık İsmet'e Raşel aracılığıyla mektup göndermiştir. Raşel, Tasula'ya mektubu Fıstık İsmet'e saatlerce bekledikten sonra verdiğini ve sonrasında Pakize ile oradan ayrıldığını söyler. Tasula bu sözlere isyankâr bir şekilde "Gayrimüslim kızlarla düşer kalkarlar, sonra gider bir Müslümanla evlenirler" (Görsel 1-2) şeklinde cevap verir. Bilindiği üzere aile birliğinin vazgeçilmez unsurlarından olan evlilik kurumu, her toplumda önemsenen bir konudur. Tüm toplumlarda bireyler, etnik köken, din, sosyoekonomik statü vb. konularda kendilerine yakın bildikleri kişilerle evlenmek isterler. Komşular, akrabalar hatta dini kurumlar bile yapılacak evlilik konusunda söz hakkına sahip olabilirler. Yani evlilik iki kişinin kendi arasında alacağı karardan çok ait oldukları toplumu da ilgilendiren önemli bir müessesedir. Tasula'nın diyalogda ifade ettiği durum yani Müslüman erkeklerin, gayrimüslim kızlarla zaman geçirmesinde bir abes olmadığı ama konu evliliğe gelince gayrimüslim kızlardan uzaklaşıp Müslüman kızlarla evlendikleri toplumsal bir gerçeklik olarak gösterilmiştir. Kimi cemaat grupları, farklı gruplar arasında evliliklere kültür birliğini bozduğu iddiasıyla karşı çıkarlar. Kimi zaman evlilik kararı alan farklı kesimler, yaşadığı toplum tarafından psikolojik baskıya uğrayabilir. Evlilik, toplumsal yapı içinde öteden beri kadınla erkeğin önüne farklı şekillerde çıkmıştır. İki cinsin birbirine yani ötekine ihtiyaç duyduğu bir olgu olarak evlilik gereksinimdir. Kadınlara erkeğin eşit olarak görülmediği bu kast sisteminde erkek hem özerk hem bütün bir varlıktır ve her şeyden önce üretici sayılmasından seçme hakkına sahip olan taraftır (Beauvoir, 2010, s. 2). Tasula'nın söylemleri de erkeklerin toplumsal yapıda evlenecekleri kişiyi

tercih hakkına sahip olduklarını destekler niteliktedir. Erkeklerin gayrimüslimlerle gönül eğlendirip Müslüman kadınlarla evlenmesi tamamen kendi iradesine bağlıdır. Buna karşın bu söylemde geçen ifadede görüldüğü gibi gayrimüslim kadınlar, Müslüman erkekler için gayrimüslim kadınlar evlilik seçeneği olarak görülmeyip daha çok eğlenmek için vakit geçirilen cinsel bir obje olarak lanse edilmektedir.

Dizinin ötekilik bağlamında ele alınan bir diğer söylem, 2. Bölümde yer alan Matilda ve Çelebi'nin diyaloglarında geçmektedir. Matilda, Çelebi'nin sorumlu olduğu kulübe çamaşırcı olarak girmiş, Yahudiler için kutsal kabul edilen Şabat günü için Çelebi'den izin almaya çalışmaktadır. Şabat, Gregoryen takvimine göre cumartesi gününe denk gelir. Yahudiler, Şabat gününde inançları gereği iş bırakıp dinlenirler, Tevrat okurlar ve Sinagog'a giderler. Çelebi Matilda'nın izin isteğine küçümseyici bir bakışla; "Aa hani sizin şu elektrik düğmesine bile basmadığınız gün, değil mi?" (Görsel 3) şeklinde karşılık verir. Bu söylem bir nevi farklı bir grubun inancına küçümseyici bir bakış açısını yansıtmaktadır. Diyalogun devamında Çelebi'nin "Bir de sizin o şeyiniz var..." (Görsel 4) şeklindeki söylemleri de Yahudi halkın inançlarını hiçleştirme ve önemsememe göstergesi olarak yorumlanabilir.

Görsel 3: Matilda ve Çelebi Arasında Geçen Diyalog

Görsel 4: Matilda ve Çelebi Arasında Geçen Diyalog

Çelebi bu söylemleri ile ötekileştirmede başrolde yer alarak farklılıkları kendine bir tehdit olarak görmekte, kendini diğerlerinden daha üstün göstermekte ve farklı grupların yaşam biçimlerini, inançlarını alaya almaya çalışmaktadır. Bununla birlikte her dini inanışta açık ya da kapalı, dolaylı ya da dolaysız olarak ötekileştirme sürekli olarak tasavvur edilmektedir. Ötekileştirme, teolojik bakımdan ikircikli, karakterli dinlerde ve teolojilerde

ontolojik yüklü bir anlam muhteva eder. Bu öteki, metafiziksel olmanın ötesinde hem kozmik bir süreç hem de kaderle ilintilidir. Çelebinin “Bir de sizin o şeyiniz var...” söylemi de birey ya da toplumların kendilerini seçilmiş, kurtulmuş, kazanmış ve üstün varlıklar olarak konumlandırımlarının dışı yansımasıdır. Bu bağlamda, ikili arasındaki konuşmalar, süreç ve kader skalası ekseninin ötekileştirici ve öteleyici kolektifi bir diskur, pratik, halet ve temsillerin itici gücünün göstergesidir. Dolayısıyla ötekiliğin başlatıcı, yoğunlaştırıcı, şekillendirici ve yeniden üretici müdahalesinden ayrı olarak düşünülemez (Yavuz, 2009, ss. 32-33).

Dizide gayrimüslim azınlıklara yönelik ötekilik barındıran bir başka diyalog ise 3. Bölümde geçmektedir. Raşel ve sevgilisi İsmet sokakta birbirleriyle konuşurken Matilda eve gelir ve konuşmalarına şahit olur. Bu sahnenin devamında Matilda ve Raşel arasında şiddetli bir tartışma yaşanır. Çünkü Matilda, Raşel’in Fıstık İsmet ile görüşmesini istememektedir. İkili arasında şiddetin hat safhaya çıktığı bir anda Matilda Raşel’e “O Müslüman sevmeyecek seni” (Görsel 5) diye bir cümle kurar. Bu cümlede görüldüğü üzere dizi boyunca sadece gayrimüslim azınlıklara yönelik ötekileştirme yapılmamıştır.

Görsel 5: Matilda ve Raşel Arasında Geçen Diyalog

Görsel 6: Matilda ve Raşel Arasında Geçen Diyalog

Matilda'nın kızı Raşel'e söylediği bu ifade, Müslüman kesimin gayrimüslimler tarafından ötekileştirilmesine bir örnek oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra toplumda farklı inanışlara sahip kişilerin duygusal ilişkilerde bile birbirinden kesin bir şekilde ayrıldığı da bu söylemden anlaşılmaktadır. Matilda'nın kendinden emin bir şekilde söylediği “o Müslüman sevmeyecek seni!” (Görsel 5) söylemi geçmişte yaşadığı benzer durumları kızının da yaşamasını istememesinden kaynaklanmaktadır. Raşel, Fıstık İsmet'in tepkisinden korktuğu için kimliğini bir süre gizler. Fıstık İsmet, Raşel'in gerçek ismini

Aysel olarak bilir ve bu bir süre devam eder. İkili dizinin 3. Bölümünde beraber olduktan sonra Aysel, Fıstık İsmet'e gerçek isminin Raşel ve kendisinin "Yahudi" (Görsel 6) olduğunu söyler. Bu itirafa karşılık Fıstık İsmet, hiçbir şey demeden sinirli bir şekilde Raşel'e bir tokat atar. Raşel ve Fıstık İsmet arasında geçen bu olay, gayrimüslimlerin o zamanlarda kendi kimliklerini gizlemek zorunda kaldıklarını göstermektedir. Oysa kişinin sahip olduğu ulusal kimlik hiçbir zaman stabil değildir, öznenin öteki ile girdiği mücadele sonucunda söylemler tarafından oluşur ve çatışma sürekli devam eder. Gayrimüslimlerin ulusal kimliği de diğer kimliklerde olduğu gibi zaman içinde, konjonktürün ve özellikle de ötekilerle ilişkileri yoluyla değişkenlik gösterebilmektedir (Sütçüoğlu, 2009, ss. 274-276). Buna karşın Raşel'in çoğunlukta olanların, azınlıkların gerçek kimliklerinin umduğundan farklı çıkması durumunda hayal kırıklığı yaşadıkları şeklinde okunabilir. Nitekim Fıstık İsmet de Raşel'in bu söylemlerinden rahatsız olduğunu Raşel'e attığı tokatla göstermiştir.

Dizide ötekilik bağlamında ele alınması gereken diğer sahne, 4. Bölümde geçmektedir. Sahnede konuşan karakterler, Orhan Şahin ve gayrimüslimlerin kulüpte çalışmaması gerektiğini düşünen Türk iş insanıdır. Bu sahnelerin geçtiği dönemde kulüp, İstanbul Beyoğlu'nda önemli bir gazinodur. Kulüpte çalışanlar ise Türk ve gayrimüslim vatandaşlardır. Buna karşın eğlence sektöründe gayrimüslimlerin hakimiyeti söz konusudur. Türkleştirme düsturunu gaye edinen bir taraf bu durumdan endişe etmektedir. Türklüğün öne çıkarılmasını savunan bir kişi, kulübün sahibi Orhan Şahin ile bir araya gelir. Bu kişi Orhan Şahin'e; "sizin gibi on seçkin beyefendi bu işe soyunsa da eğlence sektörünü şu gayrimüslimlerin elinden bir kurtarsak diyorum. Madem böyle bir mekânda eğlence sektöründeki gururumuz oldunuz sizi kurul kararıyla Yılın Türk müteşebbisine namzet göstermek isteriz. Lakin sizden tavsiye babında bir ricam olacak: İşletmenizdeki çalışanların tamamı Türk olsa daha iyi olmaz mı?" (Görsel 7-8) şeklinde ifadeler kullanır.

Görsel 7: Türk İş İnsanı ve Orhan Şahin Arasında Geçen Diyalog

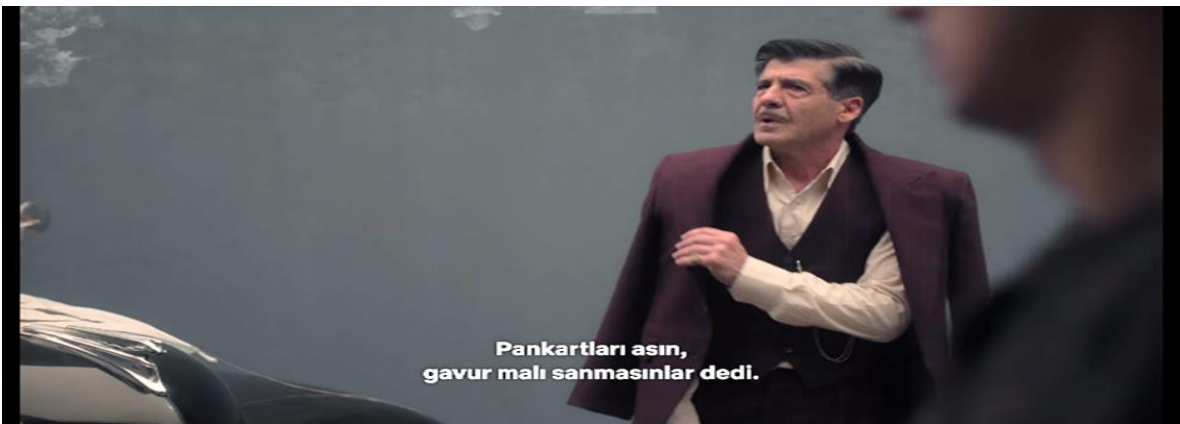
Görsel 8: Türk İş İnsanı ve Orhan Şahin Arasında Geçen Diyalog

Bu kişinin söylemlerine ek olarak resmi bir şekilde giyinmesi ve ceketinin solunda Türk bayrağı rozeti takması dikkat çekicidir. Kişinin söylemlerinden anlaşıldığı üzere Orhan Şahin'e yılın iş adamı ödülünün verilmesinin koşulu, kulüp bünyesinde çalışan ulus devlet ideoloji çerçevesine gayrimüslimlerin işten çıkarılması ve yerlerinde Türk işçilerin çalıştırılmasıdır. İkili arasında geçen bu söylemler, Cumhuriyet sonrasında ortaya çıkan Türkleştirme politikasının devamı olarak düşünülebilir. Cumhuriyet döneminde homojen bir toplum oluşturma gayesindeki yönetici kesim; coğrafya, Türk milleti, milli kültür ve din olgularını ön plana çıkarmıştır. Milli bir devlet ve toplum oluşturma, milli bir coğrafyanın vatan temeline oturtulmasının ilk adımı Mîsak-ı Milli sınırlarını oluşturmaktır. İkinci adım ise vatan olarak sınırları çizilmiş milli coğrafyada farklılıkları kabul etmeyen Türk milleti oluşturmaktır. Üçüncü adımda Türk milletine bir kimlik ve kültür kazandırılmak istenmiştir. Son aşamada ise milli kültürü oluşturan unsurlar görüş birliği, dil ve ortak kültür etrafında kümelenmiştir (Mert, 2018, s. 154). Türkleştirme politikasının görünür yüzü olarak önceki sahneden Orhan Şahin'e telkin edilen gayrimüslimlerin kulüp gazinosunda çalıştırılmaması talebi karşılık bulur ve Şahin, Çelebi'den gayrimüslim çalışanların listesini ister. Bu istek sonucunda listede yer alan gayrimüslim çalışanlar fişlenir ve zamanla işten çıkarılmaya başlanır. Listeleme, fişleme gibi eylemler ötekinin; kültürel, dilsel, siyasal, etnik ve dini yönlerden ayrıştırılmasından beslenir. Soy bağıyla aktarılır ve eşit bir biçimde her ailenin tüm mensuplarına bulaştırılır (Goffman, 2014, s. 33). Böylece ötekinin varlığı göz ardı edilerek toplumsal yaşamda yaşam pratikleri olabildiğince dar alana hapsedilmekte ve homojenleştirme amacı hayat bulmaktadır. Eğlence sektöründe oluşturulmak istenen homojen yapının mantığı da buna dayanmaktadır.

Ötekileştirme içeren diğer bir diyalog dizinin, 9. Bölümünde Fıstık İsmet, mahalle sakinleri ve Ali Şeker arasında geçmektedir. Türk ve gayrimüslim azınlıklar arasında gerilimin hat safhada olduğu bir zamanda Ali Şeker, duraktaki taksilerin sahiplerinin Türk olduğunun bilinmesi için ahali ile arabaları süslemeye başlamışlardır. Fıstık İsmet ise taksisinin araları zaten bozuk olan babası tarafından süslenmesine sinirlenir ve “Ne bok yiyorsunuz lan siz?” diye tepki gösterir. Fıstık İsmet'in bu söylemine Ali Şeker'in yanındaki ahalden biri; “Dellenme hemen Fıstık. Ortalık fena karışacak dedi Ali abi. Pankartları asın da Gavur malı sanmasınlar dedi” (Görsel 9) şeklinde karşılık verir. Fıstık İsmet; “Ee? Gavur malı. Gavur malı lan, sana ne düzü, çık!” (Görsel 10) diye sinirli bir şekilde karşılık verir.

Görsel 9: Fıstık İsmet ve Mahalle Sakinleri Arasında Geçen Diyalog

Görsel 10: Fıstık İsmet ve Mahalle Sakinleri Arasında Geçen Diyalog

Gavur sözcüğü Güncel Türkçe Sözlük'te; 1) dinsiz kimse, 2) müslüman olmayan kimse, 3) merhametsiz acmasız, 4) inatçı gibi anlamları ifade etmektedir (TDK, 2022). Türkçeye Farsçadan geçen kelime, Osmanlı döneminde Müslüman olmayan tüm kesimler için kullanılmakla birlikte daha çok Hristiyanlar için kullanılmıştır. Popüler kültürden siyasi söyleme kadar çeşitli şekillerde kullanılan gavur sözcüğü, dizi özelinde ötekilik bağlamında ele alındığında rencide bir dil olmanın ötesinde gayrimüslimlerin muhatabından aşağı olduğunu anlatmaktadır. Zira gayrimüslim azınlıklar; toplumsal hafızada açgözlülük, hainlik, acımasızlık, ahlaksızlık ve iffetsizlik gibi imgelerle hatırlanmaktadır. İnsani ve ahlaki değerlerin eksikliğini temsil eden bu imgeler, toplumda uzun sürelerdir kabul görmüş düşüncelerdir. Örneğin haksızlığa uğradığını düşünen kesimlerin haklı isyanlarını "onlar Müslüman da biz gavur muyuz?" sözleri ile dile getirmesi söz konusu olumsuz imgelerin göstergesidir. "Gavura vurur gibi vurmak" terimi de yine toplumsal sınıflandırmada değer kazanan başka bir realitedir (Yumul & Kan, 2017, ss. 7-8). Dizide Ali Şeker'in söylemleriyle vücut bulan gavur sözcüğü de sarıh bir şekilde dışlamanın, ötekileştirmenin, normal ya da anormal olanın kendisidir. Gayrimüslim azınlıklar, bu söylemle egemen Türklerin karşısında konumlandırılmaktadır. Oksidental bakış açısıyla bu durum, kendisine kimlik kazandırmaya çalışan kesimin ötekine ihtiyaç duymasıdır. Her ne kadar aralarında bazı sorunlar yaşanmakta olsa da aslında gayrimüslim azınlıklarla Müslüman Türkler birbirlerine zenginlik katan iki farklı toplum olarak değerlendirilmelidir. Son kertede durum umulanın aksine sirayet ederek egemen düşünceler, farklılıkların eksiklik ve hatta yanlışlık olarak değerlendirilmesine ve öcü olarak yaftalamasına neden olmaktadır.

Ötekilik bağlamında önemli olan bir diğer sahne dizinin 10. Bölümünde geçmektedir. Bölümün başlarında ortaya çıkan bir grup kesim elinde Türk bayraklı flama ve milliyetçiliğe vurgu yapan afişler ile İstiklal Caddesi'nde yürümektedirler. Bu sahnede Cumhuriyet tarihinde gayrimüslim halkın üzerinde ötekileştirme bağlamında olumsuz iz bırakmış önemli tarihlerden olan 6-7 Eylül olayları canlandırılmıştır.

Görsel 11: İstiklal Caddesi'nde Yürüyüş Yapan Ahali

-Kıbrıs Türk'tür, Türk kalacak!
-[alkış ve ıslık sesleri]

Görsel 12: Yahudi Esnaf ve Ahali Arasında Geçen Diyalog

İnanmayın böyle şeylere.
Hepimiz kardeş kardeş yaşıyoruz burada.

Görsel 11'de görüldüğü üzere bu bölümde “Kıbrıs Türk'tür, Türk kalacak” türünden söylemler, ötekinin varlığını görmezden gelen, farklılığı hiçe sayan ve kendini merkeze koyan ifadelerdir. Bu sahnenin öncesinde Ali Şeker genç bir gruba Selanik'te Atatürk'ün evine saldırı yapıldığını, Yunanların Kıbrıs ve İstanbul'un bizim dediğini ifade etmiştir. Sonrasında; “Çık! Cadde-i Kebir'e çık! En müstesna binalar, mağazalar bunların. Onlardan mal alıyoruz. Ayakkabı alıyoruz. Elbise alıyoruz. Benim cebimden çıkan para nereye gidiyor? İşte buraya, bu bombaya gidiyor. Kıbrıs'ta kardeşimi vuran mermiye gidiyor. Çık! Cedde-i Kebir'e çık! Koynunda yılan besliyorsun kardeşim. Yılan!” nutuklarıyla gençlerin gayrimüslim esnafın mallarına, canlarına zarar vermesine zemin oluşturulmaktadır. Bu ateşli nutukların sonrasında kalabalık bir grup, gayrimüslim bir esnafın dükkanına taş atarak öfkenin eyleme geçmesine neden olur. Dükkanından büyük bir şaşkınlıkla çıkan gayrimüslim esnaf, taşı kimin attığını sorar, buna karşın kalabalıktan biri; “Ata'mızın evini bombalamış şerefsizler” diyerek karşılık verir. Korku ve panik içindeki esnaf; “Yapmayın kardeşim sapla samanı birbirine karıştırmayın. Burası İstanbul, Selanik değil. Burada Kardeş kardeşe yaşıyoruz, dükkanımdan ne istiyorsunuz” (Görsel 12) diyerek kitlenin öfkesini bastırmaya çalışır. Ancak esnafın bu söylemleri oradaki kızgın kalabalık için herhangi bir anlam taşımamaktadır. Bilindiği üzere Osmanlı İmparatorluğu kendi bünyesinde çok uluslu ve farklı grupları barından hoşgörülü bir egemenlik anlayışını uzun zamanlar boyunca Anadolu topraklarında yaşatmıştır.

Gayrimüslim ve Müslüman halkın Cumhuriyetin erken yıllarında da bir arada kardeşçe yaşamışlardır. Dizide esnafın burada kardeş kardeşe yaşıyoruz söylemleri de bu düşünceleri kanıtlar niteliktedir. Bu kardeşlik söylemi, öteki olarak kabul edilen kesimlerle bir arada yaşamanın sürdürüldüğünü göstermektedir. Fakat sahnede görüldüğü üzere kardeşçe yaşanan topraklar bir anda kargaşanın hüküm sürdüğü bir alana dönüşebilmekte, öteki olarak görülen kesimler yok sayılabilmekte, çoğunluk tarafından görünmeyebilmektedir. Nitekim 6-7 Eylül olaylarının yaşatıldığı bu sahnelerde gayrimüslim azınlıklar travmatik olaylarla baş etmek zorunda kalmışlardır. İlerleyen sahnelerde olayların daha da karmaşıklaşması ve bazı sahnelerin karartılması bu düşüncesinin tezahürüdür.

Sonuç

Çoğunluk ya da azınlık kavramları ötekileştirme mantığı içinde önem arz eden iki zıt terimdir. Genel olarak değerlendirildiğinde kendilerini çoğunlukta gören kesimler, azınlık üzerinde söz hakkına sahip olduklarını düşünürler. Nitekim damgalama, dışlama, ötekileştirme pratikleri de bu kanının tezahürü olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda çoğunluğa egemen olan zihniyet, kendisi gibi olmayanları sürekli olarak hakir görme eyleminden vazgeçmemektedir. Bu ise toplum hafızasında uzun soluklu kötü anıların birikmesine neden olabilmektedir. Bu çalışmada da birinci bölümü 5 Kasım 2021 tarihinde Netflix dijital platformunda yayınlanan *Kulüp* dizisinin anlatı yapısındaki ötekileştirme pratikleri ele alınmıştır. 2 sezon, 10 bölüm olarak yayınlanan dizide birbirinden farklı ötekileştirme pratiklerinin yer aldığı görülürken bu çalışmada özellikle inanç ve etnik köken temelli ayrımcı söylemlerin olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın bulguları bağlamında gayrimüslim azınlıkların *Kulüp* dizisinde ilk olarak inançlarından dolayı öteki ilan edildikleri görülmüştür. Dizide yer alan pek çok söylemde azınlıklar hem inançları yüzünden aşağılanmış hem de inançlarının gerektirdiği ritüeller bağlamında alay konusu edilmişlerdir. Bu ve benzeri sonuçlara farklı araştırmacıların çalışmalarında da rastlanmak mümkündür. Seçkin Özmen ve Savaş Keskin, “Sosyal Medyada Öz-Temsil ve Ötekiliğin ‘Öteki Boyutu’: ‘Karikateist’ Toplumsalı Üzerine İnceleme” adlı çalışmalarında ateistlerin ötekileri, dini inançları ötekileştirme tahakkümü altında tutma pratiklerine uygun olarak yarattıklarını ortaya çıkarmışlardır.

Çalışmada ele alınan bir diğer ötekileştirme konusu ise etnik köken ayrımcılığı olmuştur. Dizide yer alan söylemlerde Türk kimliği ön plana çıkarılarak farklı etnik kökendeki insanlar, düşmanca ifadelerle toplum dışına atılmaya çalışılmıştır. Nitekim etnik köken ayrımcılığını anlatan, bunun nedenlerini ortaya koyan farklı çalışmalar da bu sonuçları destekler niteliktedir. Emel Kökpınar Kaya, Emre Yağlı ve Yeliz Demir, “Twitter’da Suriyelileri ‘Öteki’ Olarak Çerçeveleyen Bakış Açıları ve Bunları Destekleyen Savlar” adlı çalışmalarında Türkiye’deki Twitter kullanıcılarının, Suriyelileri birçok olumsuz niteleme ile işaretleyerek özellikle “ayrıcalıklı” konu alanı üzerinden “öteki” olarak algıladıkları görülmüştür. Elde edilen bu sonuçlara rağmen her türlü farklılığın zenginlik olarak kabul edilip ayrımcılık içeren ifadeler yerine hoşgörü, empati, birliktelik ve kültürel çoğulculuk gibi önemli değerlerin yayılmasına zemin oluşturulmaya çalışılmıştır. Nitekim dizinin ilk bölümündeki sahnelerin birinde Selim Songör (Salih Bademci) ve kulübün sahibi Orhan Şahin (Metin Akdülger) arasında geçen; “Alaturka ve Alafranga aynı masalda birlikteler, parlak sahne ışıklarından çıkanlar bizim hikayelerimiz; Doğu’yla Batı’nın dövüşmesi gibi, sevişmesi gibi, birbirini değiştirmesi gibi, bu ülke gibi, Türkiye gibi” şeklindeki diyalog bunun güzel örneklerinden biridir. İkili arasında geçen söylemlerden anlaşıldığı üzere geleneksel bir Türk müzik türü olan Alaturka ve Avrupa kültürüne özgün kültürel temaları taşıyan, modern tarif edilen Alafranga kavramlarından yola çıkarak, farklılıkların zenginliğine ötekileştirme yapılamadan işaret edilmekte, bu iki

kültürün birbirini tamamlayan yönüne dikkat çekilmektedir. Levinas'ın ben ve öteki arasındaki ilişkiye yönelik olarak ifade ettiği; "ben, dünyada başkalarıyla ilişki içinde var olur" söylemi de bu durumu destekler niteliktedir. Sonuç olarak dizide ötekileştirilen, dışlanan, görmezden gelinen, hakir görünen gayrimüslim ve Türk vatandaşların sahip oldukları farklılıkların birleştirici rolü oldukça kıymetlidir. Zira barış, birliktelik, hoşgörü, çoğulculuk gibi zenginlik ve değerlerin öne çıkarılması, toplumsal huzurun sağlanması ve pekiştirilmesi adına önem arz etmektedir.

Extended Abstract

Human history is built on a systemic order of opposing power relations. The systemic order, based on the reality that the one in power seizes power, has created policies of exclusion, enmity, ignoring, etc. centered on the other and othering. Indeed, the other or otherness has been visible in the background of history for a very long time. In a long and exhausting process, individuals or groups positioned as the other have been defined in various ways in accordance with their alignment according to the power and the ideology of the rulers in power-based relations. Othering, which directly affects the survival of the rulers, has been in question in every period of class societies on the axis of power and domination relations. However, the conceptual study of otherness by various disciplines is a new phenomenon (Akmeşe, 2020, s. 58). In recent years, differences between the masses of people in many parts of the world have led to the division of countries and the emergence of cultural and ethnic conflicts. This supports the idea that the practices of otherness or othering are known, immanent, immutable and permanent. Again, for these reasons, the same generalization-centered opinions do not carry any moral responsibility. Otherizing discourses such as "Alevi are separatists", "Atheists are bad", "Europeans are immoral", "Gypsies are thieves", "Muslims are murderers", "Armenians are traitors", "Arabs are treacherous", "Diyarbakirites are liars", etc., and otherizing discourses such as "there are no men from that village", "women drive bad cars", "don't cry like a woman", "homosexuals are scum", etc. are some of these generalization-based beliefs (Çobanoğlu ve Demir, 2018, s. 514). Based on similar beliefs, this article aims to address the problems faced by non-Muslim minorities in 1950s Turkey in the context of otherness in the Club series in accordance with the socio-cultural and political structure of the period. In this respect, how the cultural values of the minority group, which are not much touched upon in the media, are reflected in the series is not only valuable in terms of revealing a forgotten culture again, but also reveals the importance of the study. In the study, first of all, the discourses containing otherness were identified and it was found that there were a total of 18 marginalizing discourses about non-Muslims in 10 sections. One discourse from each chapter was selected by purposive sampling method and analyzed with the discourse analysis method developed by Norman Fairclough. The reason why Fairclough's method of analysis is preferred is that in the art of film or TV series, character dialogues take up as much space as images. In this way, the method can provide important data in terms of helping to understand the linguistic structure of the dialogues and revealing how the ideological ideas established in the series are grounded (Yeğin, 2021, ss. 1501-1504). In Fairclough's discourse analysis, language is an important element of social life. Therefore, in order to analyze society more effectively, one should focus on language, that is, discourse analysis should be used. On the other hand, in Fairclough's discourse analysis, tone/speech style and the words used are very important. One of the elements that constitute an individual's own identity is how they speak and how they articulate their words. In this respect, the dialogues, phrases and specially used phrases in the text are very important for understanding the intention of the author of the text (Özer, 2007, s. 43). In the context of the findings of the research, it is seen that non-Muslim minorities are firstly

declared as the other in the Club series because of their beliefs. In many discourses in the series, minorities are both humiliated for their beliefs and ridiculed in the context of rituals required by their beliefs. Despite these results, efforts should be made to create a basis for the spread of important values such as tolerance, empathy, togetherness and cultural pluralism instead of accepting all kinds of differences as richness and expressions of discrimination. As a matter of fact, the dialog between Selim Songör (Salih Bademci) and Orhan Şahin (Metin Akdülger), the owner of the club, in one of the scenes in the first episode of the series: "Alaturka and Alafranga are together in the same tale, what comes out of the bright stage lights are our stories, like the East and the West fighting, making love, changing each other, like this country, like Turkey" is a good example of this. As can be understood from the discourses between the two, the richness of differences is pointed out without marginalization based on the concepts of Alaturka, a traditional Turkish music genre, and Alafranga, which is defined as modern and carries cultural themes unique to European culture, and the complementary aspect of these two cultures is pointed out. Levinas' statement on the relationship between the self and the other; "the self exists in the world in relation to others" also supports this situation.

Kaynakça

- Akmeşe, E. (2020). Ötekileştirmenin diyalektiği bağlamında bireyin varoluşsal bunalımı üzerine bir analiz: çoğunluk 2010. *Orta Karadeniz İletişim Çalışmaları Dergisi*, 5(1), 57-64.
- Akova, S. (2020). Kültürlerarası iletişim bağlamında ötekileştirme olgusunun dijital taşıyıcılığına dair Netflix dijital televizyonu üzerinden bir bakış: 13 commandments (13 emir) dizisi üzerinden göstergebilimsel analizi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(26), 4480-4516.
- Ataöv, T. (1987). Azınlıklar üzerine bazı düşünceler. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 42(1), 49-66.
- Ateş, H. K. ve Mazı, M. G. (2017). Book review: scientific research methods, *Eurasian Academy of Sciences Eurasian Education & Literature Journal*, (7), 56-94.
- Bali, R. N. (2004). Azınlıklar açısından Türk ve Türkiyelilik tartışmaları. *Türk Yurdu*. 93(208), 38-39.
- Baudrillard, J. (1995). *Kötülüğün şeffaflığı-aşırı fenomenler üzerine bir deneme-* (E. Abora ve I. Ergüden, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Çobanoğlu, Y. ve Demir, M. C. (2018). Tunceli'de "öteki" olmak: "öteki"nin, "ötekisi"ne bakışı üzerine bir alan araştırması. *Turkish Studies (Elektronik)*, 13(18), 509-524. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.14082>
- Çoştu, Y. (2019). Dini grupların birbirleriyle ilişkileri. O. Eyüpoğlu (Ed.), *Din Sosyolojisi* (s. 109-117) içinde Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları.
- De Beauvoir, S. (2010). *Kadın-İkinci Cİns-Evlilik Çağı* (B. Onaran, Çev.). Payel Yayınları.
- Dil Derneği. (2022). <http://www.dilderneği.org.tr/TR,274/turkce-sozluk-ara-bul.html>
- Ercan, G. S. ve Danış, P. (2019). Söylem, söylem çözümlemesi ve eleştirel söylem çözümlemesi: tanımları ve kapsamları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6(2), 527-552.
- Goffman, E. (2014). *Damga: örselenmiş kimliğin idare edilişi üzerine notlar* (1. Baskı; Ş. Geniş, L. Ünsaldı ve S. N. Ağırnaslı, Çev.). Heretik Yayıncılık.

- Karaosmanoğlu, K. (2009). Türkiye’de azınlıklar ve komplo zihniyeti. *Liberal Düşünce Dergisi*, (50), 139-158.
- Karasu, B. (1999). *Öteki metinler*. Metis Yayınları.
- Kaya, E. K., Yağlı, E. ve Demir, Y. (2022). "Twitter’da Suriyelileri ‘öteki’ olarak çerçeveleyen bakış açıları ve bunları destekleyen savlar". *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 33(2), 281-304.
- Köktaş, N. A. ve Büyükbaş, H. (2015). BM kapsamında yapılan azınlık hakları düzenlemeleri. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (2), 1-14.
- Kristeva, J. (2014). *Korkunun güçleri iğrençlik üzerine deneme* (N. Tural, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Kundakçı, F. S. (2013). Heteroseksizm ve ötekileştirme eleştirisi. *Liberal Düşünce Dergisi*, (71), 65-79.
- Lefebvre, H. (2008). *Günlük yaşamın eleştirisi I* (I. Ergüden, Çev.). Sel Yayıncılık.
- Levinas, E. (2005). *Öteki, ütopya ve adalet*. (Arıöz Ete, A. Çev.). *Tezkire* (Levinas Özel Sayısı), 38-39.
- Mert, Ö. (2018). Cumhuriyet döneminde azınlık ve Türkleştirme politikaları bağlamında 1934 Trakya Yahudilerinin göç olayına ilişkin iddialar ve cevaplar. *Akademik Bakış Dergisi*, 11(22), 143-169.
- Nahya, Z. N. (2011). İmgeler ve ötekileştirme: cadılar, yerliler, Avrupalılar. *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 27-38.
- Oran, B. (2014). Azınlıklar nasıl azınlık oldu. Y. İnceoğlu ve S. Çoban (Ed.), *Azınlıklar, Ötekiler ve Medya* (ss. 17-50). İçinde Ayrıntı Yayınları.
- Özensel, E. (2020). Farklılıkların bir arada yaşamasında bir sorun alanı olarak ötekinin ötekileştirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (SEFAD)*, (43), 369-378.
- Özer, S. (2007). Söylem çözümlemesi ve rivayetlerin anlaşılmasına yönelik katkıları. *İslami Araştırmalar Dergisi*, 20(1), 39-57.
- Özmen, S. ve Keskin, S. (2018). Sosyal medyada öz-temsili ve ötekiliğin ‘öteki boyutu’: ‘karikateist’ toplumsalı üzerine inceleme. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 4(2), 533-558.
- Parlak, İ. (2015). Kimliğin inşası, ötekinin icadı ve şeytanlaştırma. İ. Parlak (Ed.), *Ötekinin Var Olma Sancısı: Türk Politik Kültüründe Şeytanlaştırma Eğilimleri* (s. 25-123) İçinde Dora Yayınları.
- Sütçüoğlu, B. (2009). Türkiye’de ulusal kimliğin tanımını değiştirme çabası: devlet katında nâzım hikmet’in değişen imgesi. G. Pultar (Ed.), *Kimlikler Lütfen* (s. 273-288). İçinde ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları.
- Şengül, A. (2007). Edebiyatta ötekilik meselesi ve Türk edebiyatında öteki. *Karadeniz Araştırmaları*, (15), 97-116.
- Güncel Türkçe Sözlük. (2022). Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/>
- Tekeli, İ. (1998). *Tarih yazımı üzerine düşünmek*. Dost Kitapevi.

- Tülüce, H. A. (2022). Bireysellik ve toplumsallık bağlamında modern bireyin anlam arayışı. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 305-312.
- Uluslararası Azınlık Hakları Grubu. (2007). *Bir eşitlik arayışı: Türkiye’de azınlıklar* (ss. 1-44). Dizgi Kavita Graphics.
- Yavuz, Ş. (2009). "Öteki" ile "beriki" arasındaki salınımda dinlerde birlikte ve beraber yaşamının teolojik ve pratik imkânı. *Milel ve Nihal*, 6(2), 31-50.
- Yeğin, M. O. (2021). Irkçılık bağlamında "Elite" dizi filminin eleştirel söylem analizi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 17(34), 1487-1521.
- Yıldırım, A. F. (2019). *Günlük yaşamda farklılıkları ötekileştirme üzerine sosyolojik bir araştırma* (Yayınlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi.
- Yumul, A. ve Kan, E. (2017). *Yazılı basında gavur söylemi* (s. 1-30). Hrant Dink Vakfı.
- Zariç, M. (2010). Ötekileştirme’den bütünleşme’ye Hüseyin su öyküleri. *YYU Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (9), 5-20.

Araştırmacı Katkı Oranı: Araştırmacılar çalışmaya eşit oranda katkı sunmuşlardır.
Destekleyen Kurum/Kuruluşlar: Herhangi bir kurum/kuruluştan destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması: Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.